

ROOLIHAHMOJEN DIVERSITEETTI SUOMALAISSA TELEVISION DRAAMASARJOISSA JA ELOKUVATUOTANNOISSA VUONNA 2022

YHTEENVETO TILASTOSTA

Vuoden 2022 tilaston on koostanut Metropolia Ammattikorkeakoulun *Diversiteetti audiovisuaalisella kentällä* työryhmä kesäopintoina. Ryhmässä oli 10 opiskelijaa ja sitä johti vanhempi lehtori Taku Kaskela. Ryhmä jatkaa työskentelyä myös tämän raportin jälkeen. Tilasto on laadittu Audiovisual Producers Finland - APFI ry:n tilauksesta.

Diversiteettitilaston tarkoitus on selvittää suomalaisten elokuva- ja tv-tuotantojen roolihahmojen moninaisuutta. Tilasto on kvantitatiivinen mutta tämä loppuraportti sisältää myös kvalitatiivisia huomioita.

Tilastointimenetelmänä katsottiin 23 vuonna 2022 ensi-iltansa saanutta elokuvatuotantoa, sekä 29 saman vuoden aikana julkaistua draamasarjaa.

Vuoden 2022 elokuvaensi-illoista pois jätettiin: Toinen mies, Verimalja, W, Kontakti, Free Skate, Insite, Aikamies ja Hyvä Veli. Listauksen tuotannoista laati APFI.

Tätä tilastoa varten hahmot luokiteltiin neljään eri ryhmään:

- päähahmo,
- keskeinen hahmo
- sivuhahmo
- pienrooli

Ryhmiä rajaukset olivat suurimmaksi osin selkeitä, mutta sivuhahmon ja pienroolin rajan identifiointi saattaa luoda minimaalista tulkinnanvarasta johtuvaa virhemarginaalia.

Tilastossa on otettu huomioon vain hahmo, ei näyttelijän taustaa. Etniseen ja näkyvään vähemmistöön ei myöskään ole tilastoitu hahmoja, jos he toimivat ympäristössä joissa he eivät ole vähemmistönä.

1.1 TILASTOITAVAT VÄHEMMISTÖT

Tilastoitavat vähemmistöt luokiteltiin seuraavasti:

- BIPOC (Black, indigenous, people of color)
Etniseen tai näkyvään vähemmistöön kuuluvat
- Seksuaalivähemmistöt
Seksuaalivähemmistöt listattiin sekä kokonaisuutena, että sukupuolijakauman mukaan (mies- ja naisoletetut sekä ei-binääriset)
- Sukupuolivähemmistöt
Sukupuolivähemmistöt listattiin sekä kokonaisuutena, että sukupuolijakauman mukaan (transmies, transnainen sekä ei-binääriset)
- Vammaiset
Erilaisten toimintarajoitteiden kanssa eläviä ihmisiä listattiin sekä kokonaisuutena, että sukupuolijakauman mukaan (mies- ja naisoletetut sekä ei-binääriset)

Lisäksi tilastoitiin verrokkina vähemmistöille cissukupuoliset heteromies- ja naishahmot . Vähemmistöjä luokitellessa hahmo on voitu laittaa vain yhteen kategoriaan kerrallaan. Jos hahmon seksuaalinen suuntautuminen on ollut tulkinnanvaraista tai se ei tule ilmi lainkaan, häntä ei ole tilastoitu vähemmistöön.

1.2 MUUTOKSIA VUODEN 2021 TILASTOINTIIN JA HUOMIOITA PROSESSISTA

Viime vuonna tilastoitiin uutena tilastona hahmojen ikäjakaumaa. Tilastointi aloitettiin jaolla alle 40-vuotiaisiin ja yli 40-vuotiaisiin hahmoihin. Tänä vuonna tarkensimme ikäjakaumaa, mutta kuitenkin niin että se on suhteutettavissa viime vuonna aloitettuun tilastointiin. Henkilöhahmot on jaettu kategorioihin 0-30 v, 31-50 v, 51-70 v ja 70+v. 0-30 v on myös tilastoidessa jaettu alakategorioihin 0-18 v ja 19-30 v.

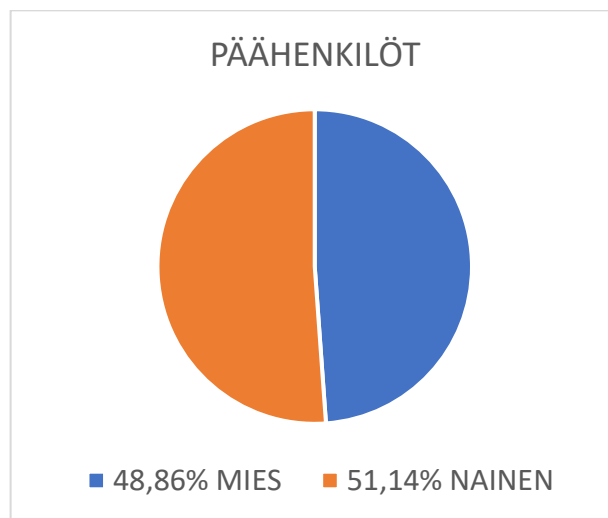
Helpomman verrattavuuden vuoksi merkitsemme ne tähän loppuraporttiin käyttäen laajempaa 0-30 v haarukkaa.

Draamasarjojen tilastoon on otettu mukaan televisiosarja SYKE. Huomioitavaa on myös, että kaksi teosta, Harjunpää sekä Kontio ja Parmas ovat mukana sekä sarja- että elokuvakategorioissa.

Tähän tilastoon mukaan laskettuja hahmoja oli vuoden 2022 elokuvissa ja tv-sarjoissa 2172. Kuten edellisvuosien tilastoissa, myös tässä hahmot ovat tilastoitu vain selkeistä viittauksista.

2. SUKUPUOLIJAKAUMA

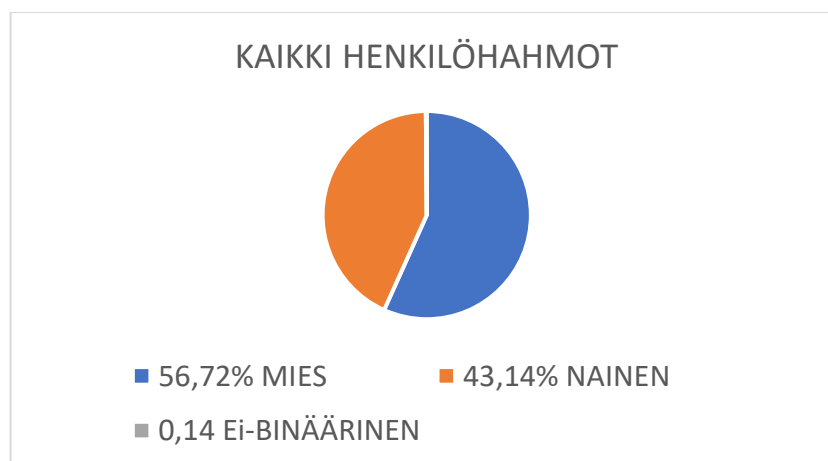
2.1 SUKUPUOLIJAKAUMA PÄÄHENKILÖISSÄ

Cissukupuolisten miesten ja naisten osuutta päähenkilöissä tarkastellessa voidaan todeta että muutos vuoteen 2021 on minimaalinen, mutta pidempi kehityskaari näyttää positiivisen kehityksen jossa pääosien sukupuolijakauma on asettunut 50 % molemmin puolin indikoiden lisääntyntä tasapainoa.

2020	NAISIA 45,1 %	MIEHIÄ 54,9 %
2021	NAISIA 52 %	MIEHIÄ 48 %
2022	NAISIA 51,14 %	MIEHIÄ 48,86 %

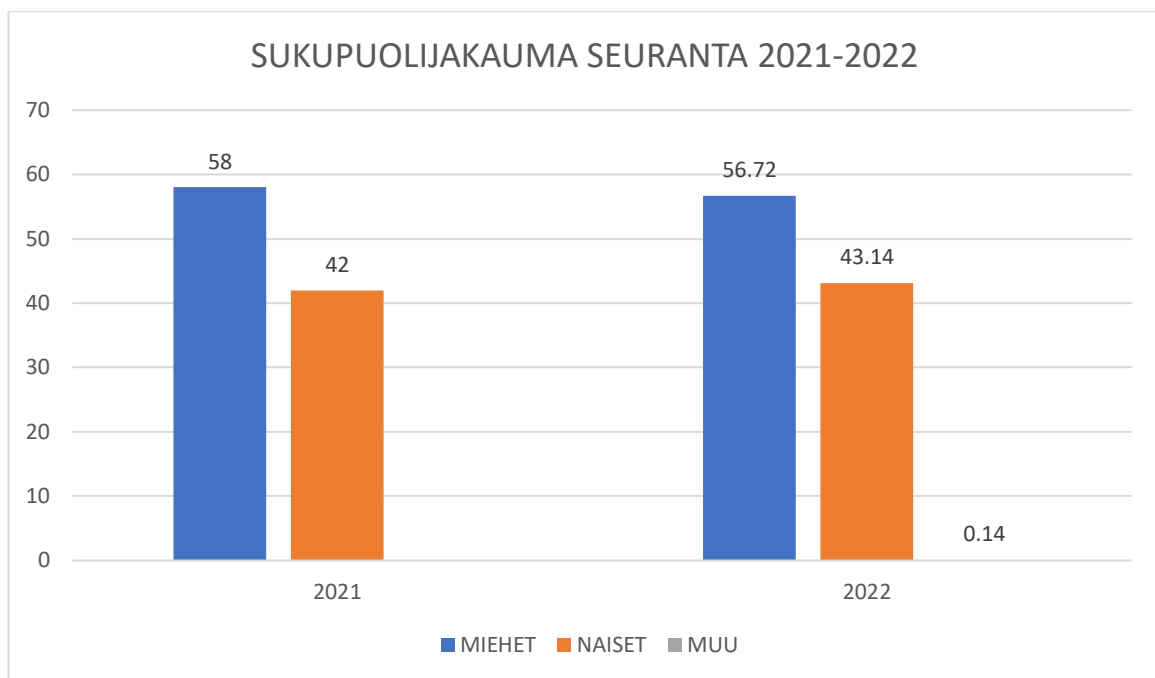
2.2 SUKUPUOLIJAKAUMA KAIKISSA HENKILÖHAHMOISSA

Ottaen huomioon kaikki hahmot, on mieshahmojen osuus edelleen selkeästi naisia suurempi. Vuoden 2022 tilastossa on otettu huomioon sukupuolijakaumassa myös ei-binääriset hahmot (muunsukupuolinen, transsukupuolinen).

Koska ei-binäärisiksi luokiteltavien hahmojen prosentuaalinen osuus on minimaalinen, ei se työryhmän mielestä muuta tilaston vertailukelpoisuutta vuoden 2021 lukuihin.

2.3. MIES- JA NAISROOLIT 2021-2022 VERTAILU

Kaikkien roolien sukupuolijakaumaa tarkastellessa, elokuvien ja sarjojen yhteenlasketussa tilastossa voidaan todeta että huomattavaa muutosta vuosien 2021 ja 2022 välillä ei ole tapahtunut. Selkeästi yli puolet kaikista hahmoista on edelleen mieshahmoja. Päähenkilöiden kohdalla nais- ja mieshahmojen jakauma on tasaisempi kuin muissa kolmessa kategoriassa (keskeinen hahmo, sivuhahmo ja pienroolit). Erityisesti keskeiset hahmot ja sivuhahmot ovat selvästi miespainotteisia.

3. IKÄJAKAUMA

Viime vuonna tilastoitiin uutena tilastona hahmojen ikäjakaumaa. Tilastointi aloitettiin jaolla alle 40-vuotiaisiin ja yli 40-vuotiaisiin hahmoihin. Tilastointiryhmän tarkastelussa tämä haarukka koettiin liian laajaksi, sillä sen keskiosa (30–50 v) joka vuoden 2021 jaon mukaan jakautui tasaisesti näiden kahden välille, vaikuttaen tilastoitavan ikäjakauman jaotteluun niin, että sen ääripäät (esimerkiksi yli 50-vuotiaiden tai alle 18-vuotiaiden) tasoittuvat kokonaistilastossa liiksi. Työryhmä tarkensi ikäjakaumaa, mutta kuitenkin niin että se on suhteutettavissa viime vuonna aloitettuun tilastointiin.

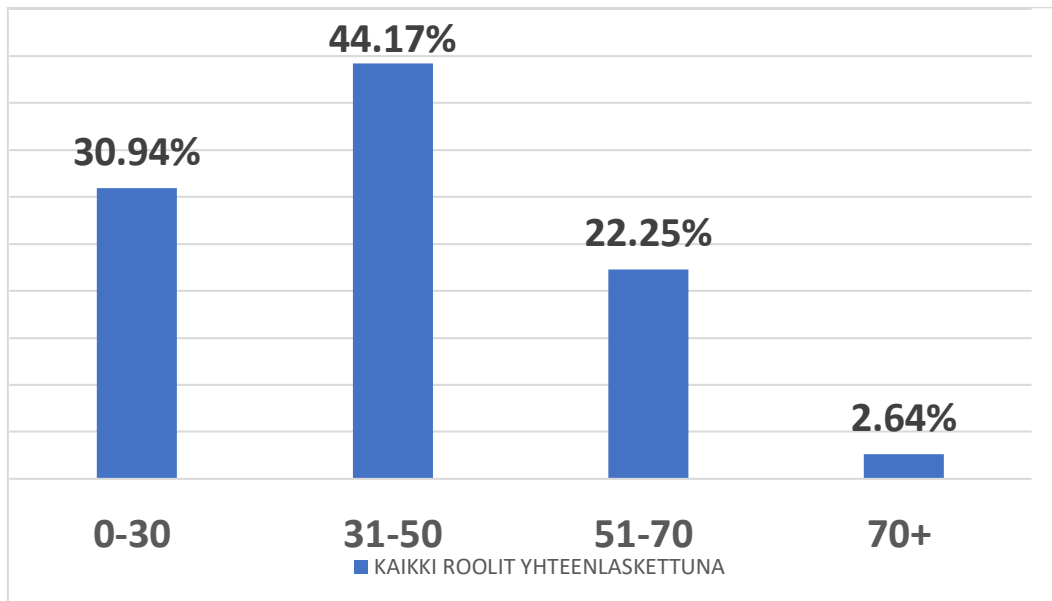
Henkilöhahmot on tässä tilastossa jaettu kategorioihin:

- 0–30 v,
- 31–50 v
- 51–70 v
- 70+ v.

0-30 v on myös tilastoidessa jaettu alakategorioihin 0-18 v ja 19-30 v.

Helpomman verrattavuuden vuoksi merkitsemme ne tähän loppuraporttiin kuitenkin käyttäen laajempaa 0–30 v haarukkaa.

3.1. IKÄJAKAUMAN KOKONAISKUVA

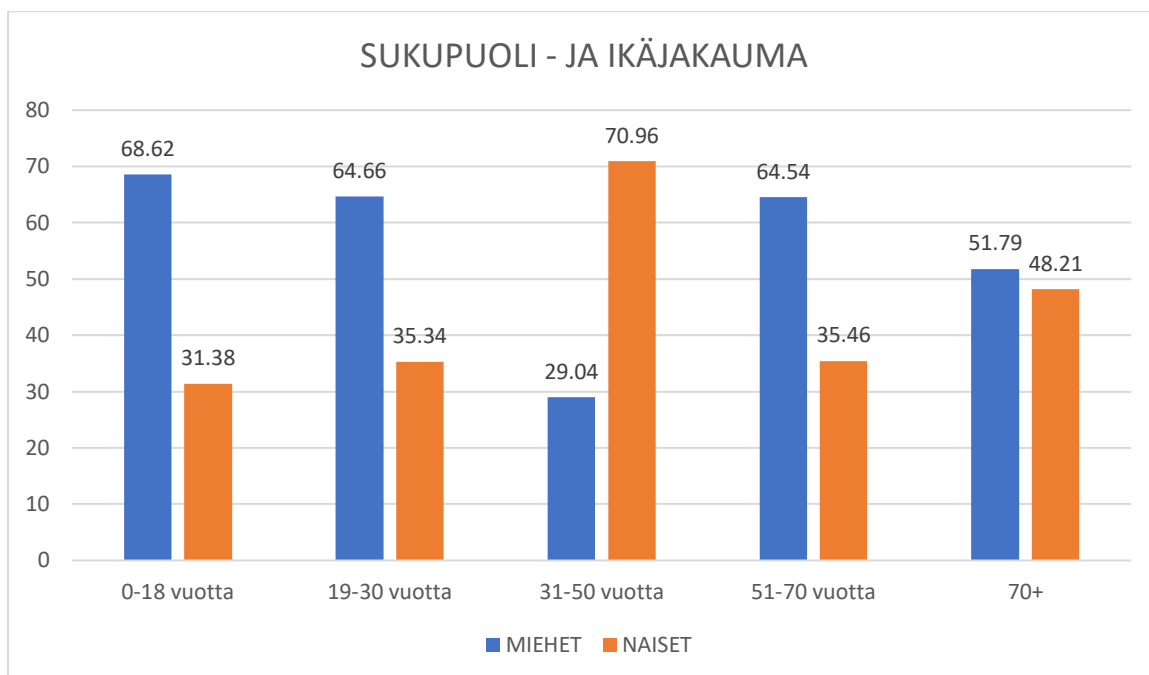

Kaikkien roolien yhteenlasketussa tilastossa näkyy selvästi, että hahmojen painopiste on keski-ikänsä molemmilla puolilla 31–50 ikävuoden välillä. 19–30 v ja 51–70 v ikähaarukat ovat melko tasapainoisesti hieman yli 20 % molemmat.

IKÄJAKAUMA TARKENNETTUNA

0–18 vuotta	10,63 %
19–30 vuotta	20,31 %
31–50 vuotta	44,17 %
51–70 vuotta	22,25 %
70 + ikäiset	2,64 %

3.2. IKÄJAKAUMA NAIS- JA MIESHAHMOJEN VÄLILLÄ KOKONAISKUVA

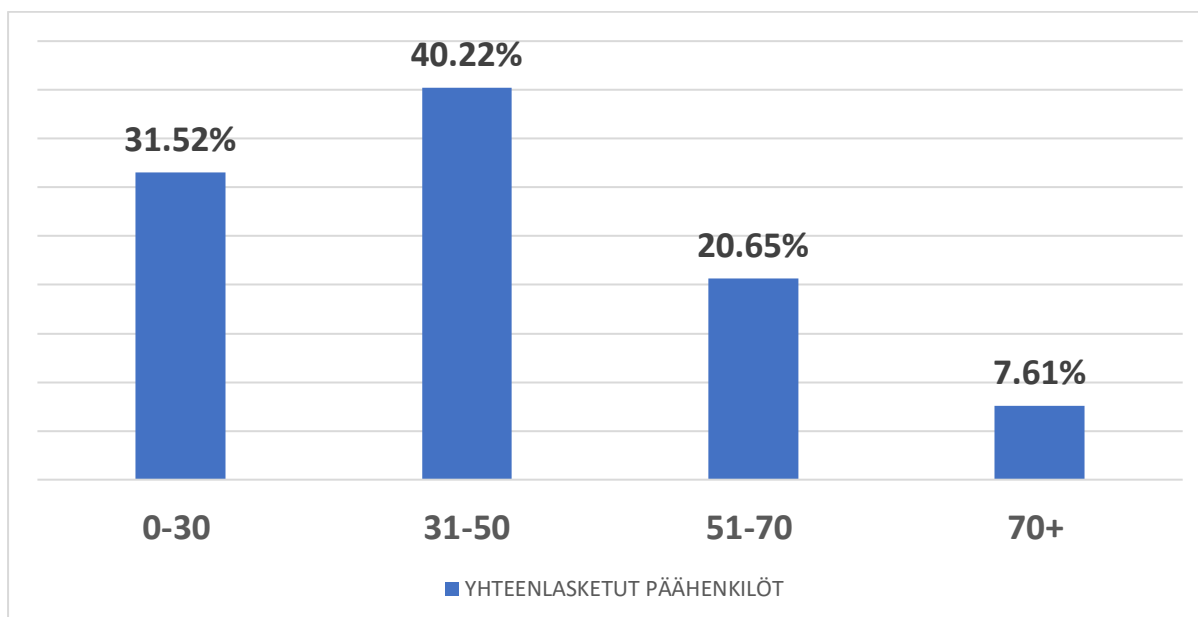

Roolihahmojen ikäjakauman painopisteet ovat miehillä selkeästi alle ikäryhmät 0–30 v ja yli 50-vuotiaat. Naishahmojen selkeä painopiste on 30–50 ikävuoden välissä.

3.3. PÄÄHENKILÖIDEN IKÄJAKAUMA

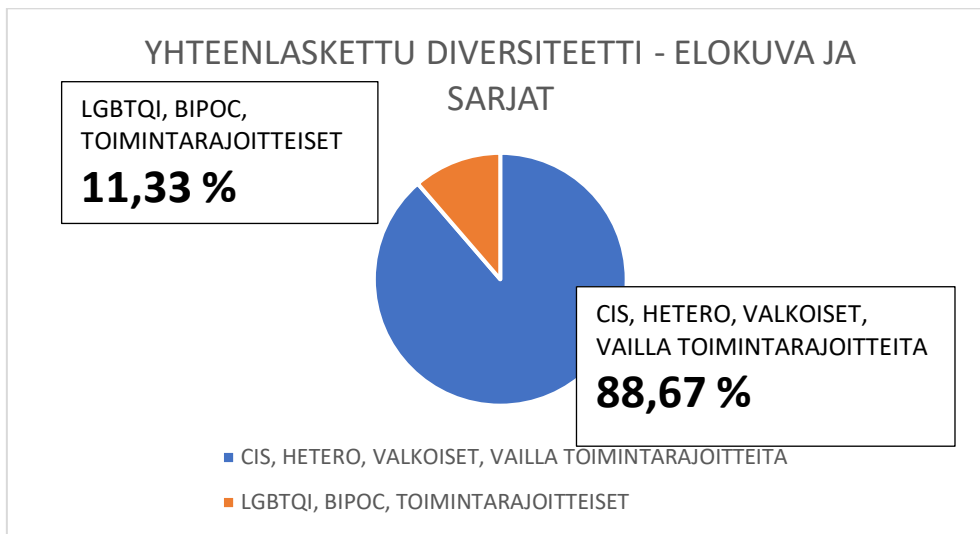
Vuoden 2021 tilaston mukaan noin 2/3 päähenkilöistä oli alle 40-vuotiaita.

Painopiste on vuonna 2022 varsin sama, ikäjakauma on selvästi kuitenkin sekä yli että alle 40 vuotta. Suurin osa sekä nais- että miespäähenkilöistä sijoittuu 31–50 ikähaarukkaan.

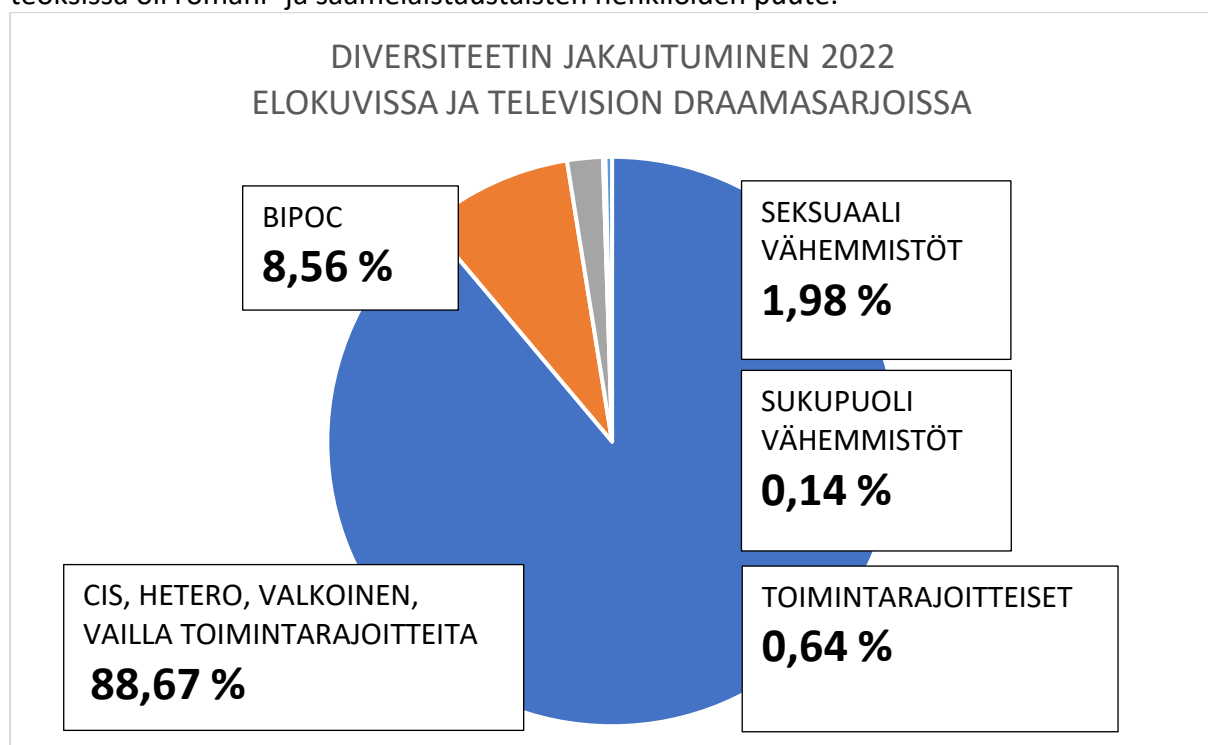
4. DIVERSITEETIN NÄKYVYYS JA REPRESENTAATIO

4.1 YLEISKUVA

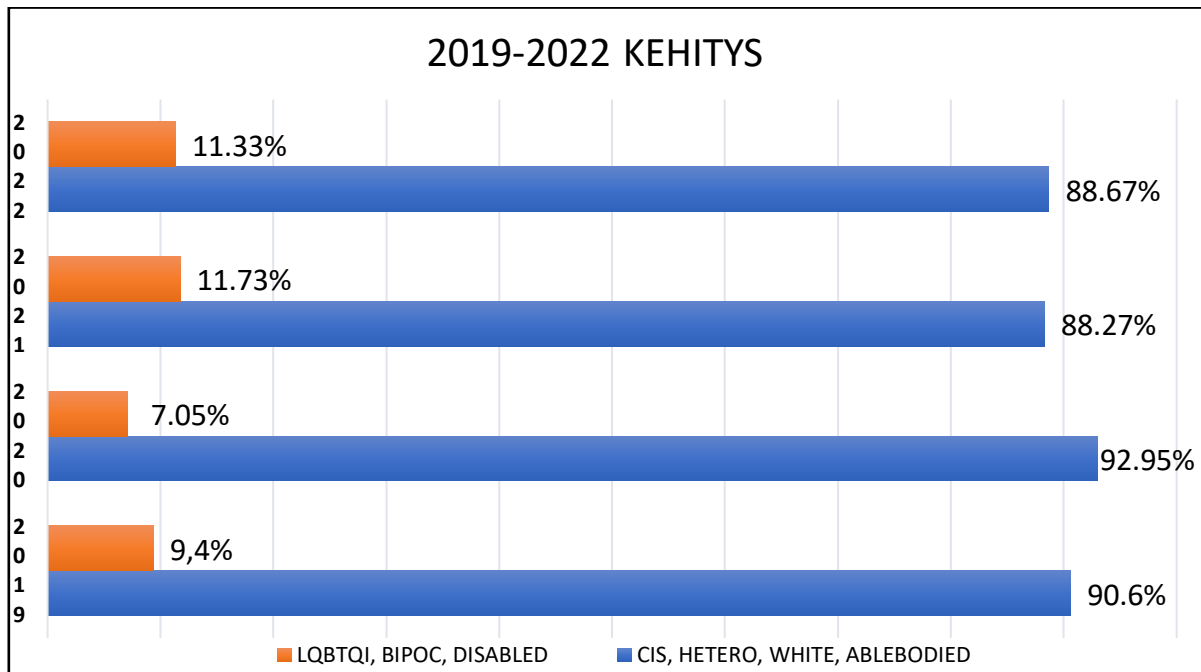

Yleiskuvaa tarkastellessa voi huomata, että vähemmistöihahmoja on määrällisesti edelleen vähän. Huomioitavaa on myös se, että näennäisesti suuri, 11,33 % diversiteetti lukema pitää sisällään useita suuria vähemmistöryhmiä, ja saattaa olla harhaanjohtavana.

Pääpaino diversiteetti representaatiolla on selkeästi BIPOC ryhmään laskettaviksi kuuluvilla henkilöihahmoilla, jotka ovat kolminkertaiset verrattuna muiden kolmen vähemmistön yhteenlaskettuun määrään. Erityisen huomiota herättävää vuoden 2022 tilastoitavissa teoksissa oli romani- ja saamelastaustaisten henkilöiden puute.

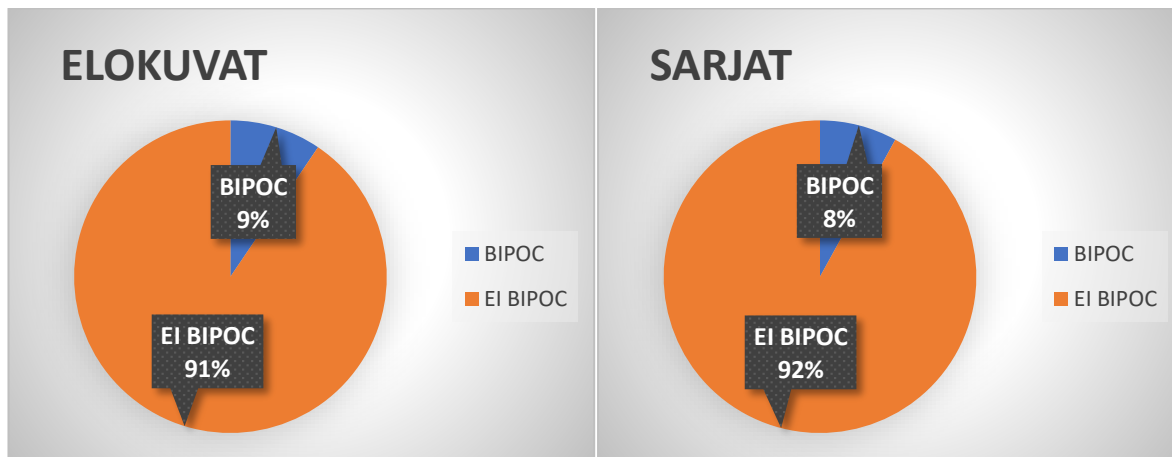
Vuoden 2019 tilastossa valkoiset cissukupuoliset, heteroseksuaalit ja vammattomat hahmot muodostivat 90,6 % kaikista hahmoista. Vuoden 2020 tilastossa heitä oli 92,95 %, vuoden 2021 tilastossa 88,27 % ja vuonna 2022 heitä laskettiin olevan 88,67 % kaikista hahmoista. Voimme siis nähdä muutosta kokonaiskaassa vuoden 2019 ja 2022 välillä selkeästi, mutta muutos edellisvuoteen (2021) on lähes marginaalinen.

Tämä kaavio sisältää yhteenlasketut elokuvat ja sarjat, sekä kaikki vähemmistöt.

4.2 VERTAILEVA SARJA JA ELOKUVA TILASTO

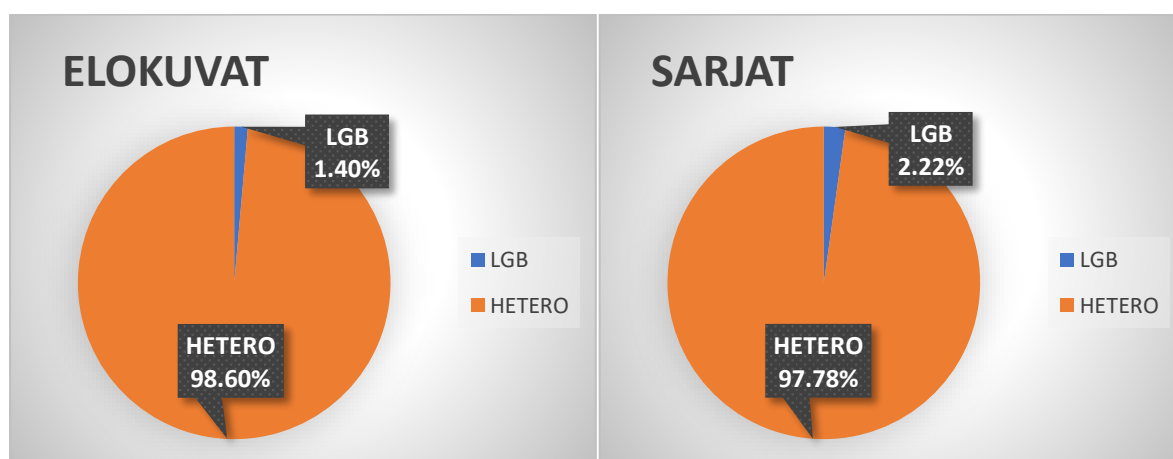
4.2.1 BIPOC

BIPOC hahmojen määrä on elokuvissa kasvanut viime vuodesta 2 % (vuonna 2021 7 %). Sarjoissa hahmoja tilastoitiin tänä vuonna 1 % vähemmän kuin vuonna 2021 (9 %). Muutos vuodesta 2020 on kuitenkin sarjoissa selkeän kasvusuuntainen 3,5 % (2020), elokuvien BIPOC hahmojen pysytellessä lähellä 9 % viimevuosina (vuonna 2020 8,8 %)

Vuosi	Elokuvat	Sarjat
2020	8,8 %	3,5 %
2021	7 %	9 %
2022	9 %	8 %

4.2.2 SEKSUAALIVÄHEMMISTÖT

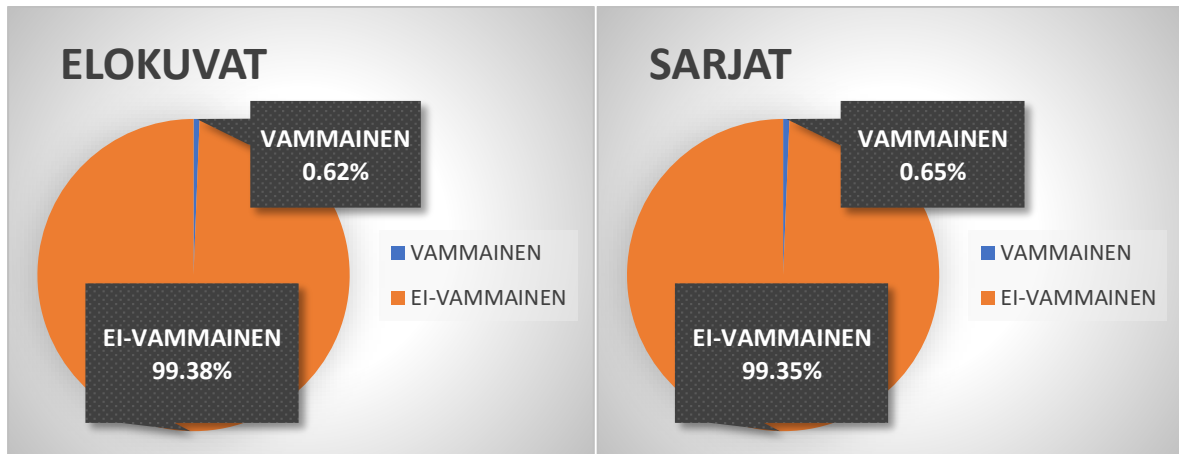
Seksuaalivähemmistöjen osuus vähemmistöihahmoista on vähentynyt sekä elokuvissa että sarjoissa. Elokuvissa oli vuonna 2022 puolet vähemmän LGB hahmoja kuin edellisellä vuonna, sarjoissa määrä pieneni myös, mutta muutos oli alle yhden prosenttiyksikön.

Vuosi	Elokuvat	Sarjat
2019	2,8 %	2,1 %
2020	2,2 %	1,4 %
2021	3 %	3 %
2022	1,4 %	2,22 %

Elokuviissa on nähtävissä suurempia muutoksia kuin seksuaalivähemmistöjen näkyvyydessä sarjoissa. Tämä on osittain selitettävissä hahmojen kokonaismäärän vähydellä. Kun hahmoja on vähän, muutamankin henkilöhahmon vähentyminen näyttäytyy prosentuaalisesti suurempana. Vuoden 2022 tv-sarjojen 34 seksuaalivähemmistöön kuuluvasta hahmosta neljä oli päähenkilöitä ja elokuvien 12 hahmosta päähenkilöitä oli kuusi.

Yhden hahmon kohdalla suoritettiin tulkinta kväärikoodiston (*queer coding pohjalta*), todeten että hahmon alateksti ja visuaalinen koodaus on tulkittavissa hahmon tarkoitukselliseksi sijoittamiseksi seksuaalivähemmistön viitekehukseen. Toisen hahmon kohdalla tulkitsimme miesoletetun hahmon feminiinissävytteisen ilmaisun olevan liian avoin tulkinnalle sen sijoittumisesta tilastoon.

4.2.3 TOIMINTARAJOITTEISUUS

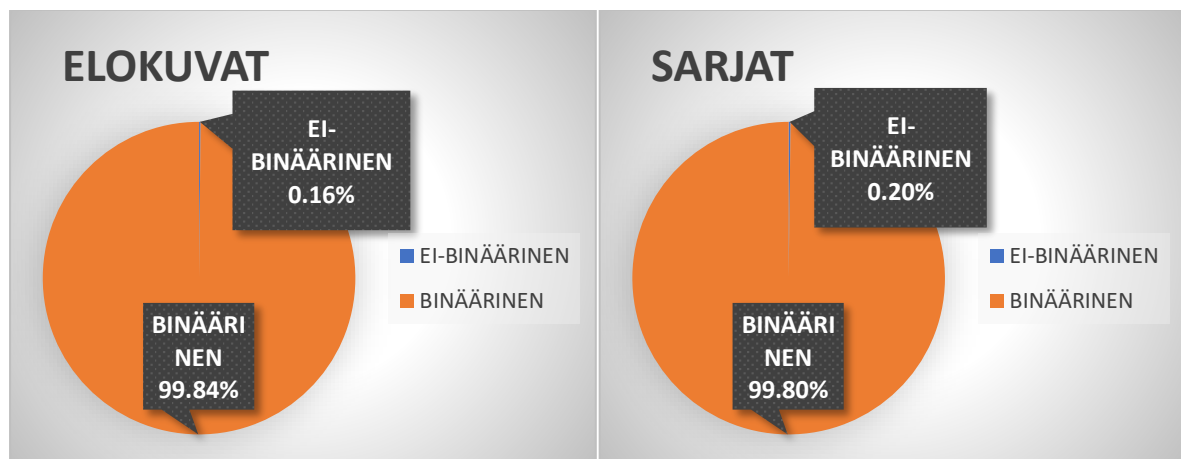

Vammaisissa hahmoissa prosentit ovat pyörineet jokseenkin samoissa numeroissa neljän tilastointivuoden aikana.

Vuosi	Elokuvat	Sarjat
2019	0 %	0,5 %
2020	0,41 %	0,3 %
2021	0,61 %	0,39 %
2022	0,62 %	0,65 %

Huomionarvoista on myös se, että vaikka vammaisuuden kirjo tosielämässä on valtavan laaja, kotimaisissa tuotannoissa vammaisuus esitetään edelleen pääosin fyysisen vamman kautta. Työryhmä haluaa edelleen muistuttaa, että kaikkia vähemmistöjä voidaan representoida myös aivan jokapäiväisissä hahmoissa. Esimerkiksi keskeisen henkilön tai sivuhahmon näkyvä vamma (esimerkiksi kuulolaite tai liikuntarajoitus) on jo normalisoitu useassa maassa televisiosarjojen kuvastoon.

4.2.4 SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT

Sukupuolivähemmistöön kuuluvissa hahmoissa muutos on edellisiin vuosiin verrattaessa varsin pieni. Vuoden 2021 elokuvissa ei tilastollisesti ollut yhtään tunnistettavaa ei-binääristä tai transsukupuolista hahmoa, television puolella näitä oli yksi. 2022 kartoituksen mukaan tv-sarjoissa voidaan tunnistaa tulkintatavan mukaan kolme tai neljä selkeästi sukupuolivähemmistöön kuuluvaa hahmoa, elokuvissa yksi.

5. TYÖRYHMÄN HUOMIOITA TILASTOSTA

Työryhmä haluaa kiinnittää huomioita edelleen 2021 loppuraportin tavoin siihen, että vain muutama hahmo voitaisiin sijoittaa useampaan kuin yhteen vähemmistökategoriaan.

Moninaisuutta edustavat hahmot edelleen pitkälti kirjoitetaan varsin yksiulotteisesti niin, että niiden tarinallinen motivaatio on olla oman diversiteettiryhmittymänsä edustajia. Roolituksissa on ollut huomattavaa kehitystä viime vuosina niin, että hahmoja, jotka perinteisesti on annettu valtaväestöä edustaville näyttelijöille, roolitetaan nyt moninaisemmin. Osa tuotantoyhtiöistä tekee tätä alaa eteenpäin vievää työtä jo kategorisesti ja pitkäjänteisesti.

Työryhmä haluaa myös kiinnittää huomiota numeraalisen tilastoinnin ongelmiin, joka arvottaa tasapainotteisesti tokenismiä, stereotyyppien ylläpitämistä ja korostamista sekä diversiteetin edustamista niille epäsovivilla tavoilla, esimerkiksi stereotyyppisen huumorin kautta. Esimerkiksi seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöt ovat edelleen usein väkivallan

kohde, varsinkin keskeisissä- ja sivuhahmoissa ja erityisesti draamasarjoissa. Elokuvien puolella uhrimotivaatiota huolestuttavampaa on moninaisten hahmojen motivaatio toimia huumorin kohteina tai settauksina pää- tai keskeisten henkilöiden vitseille. Kymmenesosa kaikkia neljää diversiteettikategoriaa edustavista hahmoista voidaan tilastollisesti luokitella kuuluvaksi tähän.

Ihmisen vähemmistöidentiteetti on edelleen leimaava tai ainoa piirre pääosassa moninaisia hahmoja. Tämä lähestyminen diversiteetin edustamiseen ei itseasiassa representaationa inhimillistä ja siten normalisoi vähemmistöä audiovisuaalisessa kulttuurissa, vaan ylläpitää osaltaan ksenofobiaa pitämällä vähemmistön edustajat vain yksitasoisina, yhtä elämän aspektia edustavina ”toiseuden” edustajina vailla yhtenäistä inhimillistä kosketuspintaa ihmisyyteen. Syntyy redusoiva ihmiskäsitys, jota numeraalinen tilasto ei erota kokonaisvaltaisista hahmoista. Työryhmän näkemyksen mukaan alan kehitystä veisi eteenpäin nyt nimenomaan hahmojen intersektionaalisuuteen keskittyminen numeraalisen näkyvyyden sijaan. Huomioitavaa on myös se, että kun normalisoiva ja inhimillistävä diversiteetin representaatio ei vielä ole kotimaisella audiovisuaalisuuden kentällä ole normi, on stereotyyppioihin perustuva huumori vaikea alalaji.

Päätelmänä voimme todeta, että alalla tulisi keskittyä henkilöihahmojen luonteeseen ja laatuun enemmän kuin niiden määrään representaation ja yhdenvertaisuuden eteenpäin viemiseksi.

Lopuksi haluamme palata edellisten raporttien tavoin kysymyksiin alan moninaisuudesta ja esteettömyydestä kaikilla sen sektoreilla tekijyydestä päätöksentekoon. Tarkennuksena mainittakoon vielä, että emme tarkoita sitä että vähemmistöryhmiin kuuluvien tekijöiden tulisi luoda vähemmistöihahmoja tai teemoja, vaan kasvattaa alan moninaisuutta ylipäätään.

Toivomme kaikilta alan toimijoilta muutospositiivisempaa ja ennen kaikkea konkreettisempaa lähestymistä inklusioon.

Työryhmä: Taku Kaskela
Gülsum Giftci
Alexandra Herva
Mirja Korhonsuo
Aino Lankinen
Senni Lätti
Petra Mamia
Hanna Tuominen
Josefina Viljanen
Maiju Voutilainen
Kasper Westin